

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖ

NUTARIMAS

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VANDENS ĮSTATYMO NR. VIII-474 3, 8, 9, 14, 15, 18, 20, 21, 25 IR PRIEDO PAKEITIMO ĮSTATYMO NR. XIV-1280 5 IR 11 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XVP-1167

2026 m. d. Nr.
Vilnius

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Seimo statuto 138 straipsniu ir atsižvelgdama į Lietuvos Respublikos Seimo 2026 m. kovo 26 d. vakarinio posėdžio metu priimtą sprendimą (protokolas Nr. SPP-127), Lietuvos Respublikos Vyriausybė n u t a r i a:

Nepritarti Lietuvos Respublikos vandens įstatymo Nr. VIII-474 3, 8, 9, 14, 15, 18, 20, 21, 25 ir priedo pakeitimo įstatymo Nr. XIV-1280 5 ir 11 straipsnių pakeitimo įstatymo projektui Nr. XVP-1167 (toliau – Įstatymo projektas) dėl šių priežasčių:

1. Įstatymo projektas neatitinka Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo 3 straipsnio 2 dalies 6 punkte nustatyto teisėkūros aiškumo principo, reiškiančio, kad teisės aktuose nustatytas teisinis reguliavimas turi būti logiškas, nuoseklus, glaustas, suprantamas, tikslus, aiškus ir nedviprasmiškas, nes Įstatymo projektu siūloma keisti netinkamą teisės aktą. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos Respublikos vandens įstatymo Nr. VIII-474 3, 8, 9, 14, 15, 18, 20, 21, 25 ir priedo pakeitimo įstatymas Nr. XIV-1280 (toliau – Pakeitimo įstatymas) yra galiojantis ir šiuo įstatymu pakeistos atitinkamos Lietuvos Respublikos vandens įstatymo (toliau – Įstatymas) nuostatos, todėl turėtų būti keičiamas Įstatymas. Įstatymo projekto 2 straipsnio 1 ir 2 dalyse siūlomi pakeitimai negalimi, nes Pakeitimo įstatyme nustatyti įsigaliojimo ir įgyvendinimo terminai yra praėję, todėl negali būti pratęsti. Be to, Įstatymo projekto 2 straipsnio 1 dalyje ir 3 straipsnio 1 dalyje yra nustatyti skirtingi numatomų teisinio reguliavimo pakeitimų įsigaliojimo terminai. Skirtingų terminų nustatymas sudarytų prielaidas nevienareikšmiškam teisės normų taikymui praktikoje, sąlygotų Įstatymo įgyvendinimo ir taikymo problemas.

2. Įstatymo projektu siūlomas reguliavimas neatitinka Įstatyme nustatyto „teršėjas moka“ principo.

Įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 3 punkte nustatyta, kad tvenkinių ir (arba) patvenktų ežerų hidrotechninių statinių savininkai, valdytojai ar naudotojai turi užtikrinti, kad užtvankose ar greta jų būtų įrengtos žuvų pralaidos, jeigu užtvankos atitinka šiame punkte nustatytus žuvų pralaidų įrengimo kriterijus. Įstatymo projekto 1 straipsnio 1 dalimi siūloma Įstatymo 15 straipsnio 4 dalyje nustatyti, kad „<...> privalomų žuvų pralaidų įrengimo ir užtvankų panaikinimo finansavimo tvarką ir atnaujintus privalomus žuvų pralaidų įrengimo techninius reikalavimus nustato aplinkos ministras“. Įstatymo projekto aiškinamajame rašte nurodomas siekis – įgyvendinant hidrotechninių statinių savininkams įstatymu nustatytą pareigą įrengti žuvų pralaidas užtvankose, numatyti žuvų pralaidų projektavimo ar statybos darbų vykdymo ir praktinės vertės neturinčių užtvankų panaikinimo išankstinio finansavimo tvarką, kurią tvirtintų aplinkos ministras, taip pat atnaujinti „privalomus žuvų

pralaidų įrengimo techninius reikalavimus“. Išankstinio žuvų pralaidų finansavimo tvarka suponuoja, kad privatiems ūkio subjektams (hidroelektrinių savininkams) nustatyta pareiga įrengti žuvų pralaidas turėtų būti visiškai ar bent iš dalies finansuojama aplinkos ministro nustatyta tvarka iš valstybės biudžeto asignavimų, tokiu būdu perkeltant ūkio subjektų finansinę naštą valstybei. Įstatymo projekto 1 straipsnio 1 dalies siūlymas neatitinka Įstatymo 29 straipsnyje įtvirtinto „teršėjas moka“ principo, kuris nustato, kad vandens telkinių naudotojai turi padengti būtinąsias aplinkos apsaugos sąnaudas. Įgyvendinant šį vieną iš esminių aplinkos apsaugos politikos principų svarbu, kad finansavimo mechanizmas būtų orientuotas į teisingą ir proporcingą atsakomybę, nes juo siekiama, kad išlaidos ir atsakomybė dėl skurdinamos ar teršiamos aplinkos, naudojamų gamtos išteklių tektų ne visiems šalies piliečiams, o tiems, kurie gauna iš to naudos arba yra gamtos išteklių naudotojai, todėl turi padengti visus su gamtos išteklių naudojimu susijusius kaštus. Hidrotechninių statinių savininkus, valdytojus, gamtos išteklių naudotojus įrengti apsaugos priemonės (žuvų pralaidas), mažinančias neigiamą poveikį gamtinei aplinkai, įpareigoja ir kiti galiojantys įstatymai – Lietuvos Respublikos žuvininkystės įstatymo 38 straipsnio 1 dalis, Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymo 14 straipsnis.

3. Įstatymo projektas neatitinka Teisėkūros pagrindų įstatymo 3 straipsnio 2 dalies 1 punkte nustatyto teisėkūros tikslingumo principo, reiškiančio, kad teisės akto projektas turi būti rengiamas ir teisės aktas priimamas tik tuo atveju, kai siekiamų tikslų negalima pasiekti kitomis priemonėmis.

Įstatymo projekto 1 straipsnio 1 dalimi siūloma aplinkos ministrui nustatyti „*atnaujintus* privalomus žuvų pralaidų įrengimo techninius reikalavimus“ – nei Įstatyme, nei Įstatymo projekte nėra nustatomi žuvų pralaidų įrengimo techniniai reikalavimai, dėl kurių jie turėtų būti atnaujinti, t. y. keičiami. Vadovaujantis Įstatymo 3 straipsnio 7 dalimi, žuvų pralaidos priskirtinos hidrotechniniams statiniams. Žuvų pralaidų įrengimą (statybą) reglamentuoja Lietuvos Respublikos statybos įstatymas, aplinkos ministro tvirtinami teisės aktai: statybos techninis reglamentas STR 2.02.06:2004 „Hidrotechnikos statiniai. Pagrindinės nuostatos“; statybos techninis reglamentas STR 2.02.03:2003 „Žuvų pralaidos. Pagrindinės nuostatos“, statybos techninis reglamentas STR 1.05.01:2017 „Statybą leidžiantys dokumentai. Statybos užbaigimas. Nebaigto statinio registravimas ir perleidimas. Statybos sustabdymas. Savavališkos statybos padarinių šalinimas. Statybos pagal neteisėtai išduotą statybą leidžiantį dokumentą padarinių šalinimas“, kiti statinių projektavimą ir statybą reglamentuojantys teisės aktai. Atsižvelgiant į tai, siūlymas papildomai Įstatyme įtvirtinti įgaliojimus aplinkos ministrui nustatyti žuvų pralaidų įrengimo techninius reikalavimus yra netikslingas.

Įstatymo projekto 1 ir 2 straipsniais siūlomose keisti Įstatymo nuostatose nėra pareigos hidrotechninių statinių savininkams, valdytojams ar naudotojams panaikinti užtvankas ir iš Įstatymo projekto aiškinamojo rašto nėra aišku, kokiais kriterijais remiantis užtvanka būtų priskiriama prie „praktinės vertės neturinčių užtvankų“, kokiais atvejais, dėl kokių priežasčių būtų privalu jas pašalinti ir tam tikslui skirti išankstinį finansavimą. Vadovaujantis Įstatymo 3 straipsnio 7 dalimi, užtvankos priskiriamos hidrotechniniams statiniams. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 7 straipsnio 24 punkte nustatyta, kad valstybei nuosavybės teise priklausančių hidrotechninių statinių valdymas ir naudojimas patikėjimo teise yra savivaldybių valstybinė (valstybės perduota savivaldybėms) funkcija. Pareiga hidrotechninių statinių naudotojams pašalinti statinius iš vandens telkinių nustatyta Įstatymo 14 straipsnio 4 dalyje – „statinių, trukdančių užtikrinti ar atkurti upių vientisumą, savininkai ir (ar) sutarčių pagrindu šiuos statinius valdantys ar naudojantys valdytojai ar naudotojai aplinkos ministro nustatyta tvarka turi pašalinti minėtus statinius iš upių, jeigu jie neteikia ekonominės, finansinės ar socialinės naudos visuomenei – neatlieka vandens paėmimo ir saugojimo, hidroenergetikos funkcijų, nenaudojami laivybai, žemės ūkiui, elektros gamybai, potvynių prevencijai ir (arba) jų rekonstrukcija nėra ekonomiškai naudinga.“ Užtvankų pašalinimo (griovimo)

projektai galimi, jei atitinka Įstatymo 14 straipsnio 4 dalyje nurodytas sąlygas ir, vadovaujantis aplinkos ministro tvirtinamu Statinių, trukdančių užtikrinti ar atkurti upių vientisumą, pašalinimo tvarkos aprašu atlikus vertinimą, yra nustatoma, kad konkrečios užtvankos nugriovimas ekonomiškai naudingesnis negu jos rekonstrukcija su žuvų pralaidos įrengimu. Įstatyme yra nustatytas aiškus užtvankų pašalinimo teisinis reguliavimas, tačiau užtvankų pašalinimo finansavimo pagrindus ir atvejus reglamentuoja kiti Lietuvos Respublikos įstatymai. Aplinkos apsaugos įstatymo 30 straipsnyje nustatyta, kad „Aplinkos apsaugos priemonės pagal atitinkamus norminius aktus finansuoja gamtos išteklių naudotojai, valstybė bei savivaldybės. Aplinkos apsaugai skiriamos valstybės biudžeto lėšos naudojamos pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatytas prioritetines kryptis ir programas.“

4. Įstatymo projektu siūlomam teisiniui reguliavimui įgyvendinti reikėtų papildomų valstybės biudžeto lėšų ir koreguoti valstybės biudžetą.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 94 straipsnio 4 punkte ir 130 straipsnyje yra įtvirtinta nuostata, kad įgaliojimus rengti valstybės biudžeto projektą, vykdyti valstybės biudžetą turi Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Vyriausybei suteikti įgaliojimai valstybės biudžete numatyti pajamų šaltinius, lėšas ir tikslus, kuriems jos bus skiriamos, t. y. suplanuoti tikslinį finansavimą tam tikriems valstybės ar visuomenės poreikiams užtikrinti. Valstybės biudžetas sudaromas biudžetiniams metams. 2025 m. gruodžio 11 d. Seimas priėmė Lietuvos Respublikos 2026–2028 metų biudžeto patvirtinimo įstatymą Nr. XV-651, kuriame valstybės biudžeto asignavimai, tikslinės dotacijos 2027 ir 2028 metams jau yra suplanuoti.

Valstybės biudžete, patvirtintame iki 2028 m., lėšų žuvų pralaidoms įrengti ar kompensacijoms už įrengtas žuvų pralaidas išmokėti nenumatyta, todėl Įstatymo projektu siūlomoms nuostatomis įgyvendinti nėra finansinių galimybių. Aplinkos ministras neturi teisės nustatyti žuvų pralaidų įrengimo ir (ar) užtvankų panaikinimo finansavimo tvarkos, kuri nėra pagrįsta tam tikslui suplanuotais valstybės biudžeto asignavimais, kurie nėra numatyti Lietuvos Respublikos 2026–2028 metų biudžeto patvirtinimo įstatyme ir (ar) kituose įstatymuose, reglamentuojančiuose valstybės biudžeto asignavimų naudojimą.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas konstatavo, kad pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją įstatymų leidėjas negali sukurti tokios teisinės situacijos, kai išleidžiamas įstatymas arba kitas teisės aktas, kuriam įgyvendinti reikia lėšų, bet tokių lėšų neskiriama arba jų skiriama nepakankamai (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas).

Įstatymo projekto aiškinamajame rašte nurodyta, kad Įstatymui įgyvendinti papildomų valstybės biudžeto lėšų nereikės, tačiau papildomų valstybės biudžeto lėšų poreikis bus. Žuvų pralaidų įrengimo iki 2030 m. finansavimas (užtvankose su hidroelektrinėmis) pareikalautų iki 20 mln. eurų, įvertinus vidutinę žuvų pralaidų įrengimo kainą – 300 tūkst. eurų.

Atsižvelgiant į tai, kad valstybės biudžetas planuojamas įvertinus valdžios sektoriaus finansų pagrindines rizikas ir poreikius, taip pat geopolitinės padėties pokyčių rizikas, artimiausiu metu finansinės galimybės didinti valstybės biudžeto asignavimus bus labai ribotos.

Įstatymo projekte nenumatyti žuvų pralaidų įrengimo ir užtvankų panaikinimo finansavimo tvarkos reikalavimai (kriterijai), žuvų pralaidų ir (ar) užtvankų panaikinimo finansavimas privatiems ūkio subjektams (hidroelektrinių savininkams) iš valstybės biudžeto asignavimų gali atitikti Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 straipsnio 1 dalyje nurodytus valstybės pagalbos požymius, todėl turėtų būti vertinamas pagal Europos Sąjungos valstybės pagalbos taisykles, prireikus derinamas su Europos Komisija. Atsižvelgiant į tai, siūlomas teisinis reguliavimas yra teisiškai neapibrėžtas.

5. Įstatymo projekto 1 straipsnio 2 dalimi siūlomi žemės servitutų nustatymo teisinio reguliavimo pakeitimai neturėtų būti nustatomi Įstatyme, esamas teisinis reguliavimas yra

pakankamas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 4.124 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „servitutą gali nustatyti įstatymai, sandoriai ir teismo sprendimas, o įstatymo numatytais atvejais – administracinis aktas“. Valstybinės žemės, savivaldybėms nuosavybės teise priklausančios žemės servitutų nustatymą reguliuoja Lietuvos Respublikos žemės įstatymas.

Pagal galiojantį teisinį reguliavimą žuvų pralaidos priskiriamos hidrotechniniams statiniams. Vadovaujantis Statybos įstatymo 3 straipsnio 2 dalies 1 punktu, statytojo teisė įgyvendinama, kai „statytojas žemės sklypą (teritoriją), kuriame (kurioje) naujai statomas ar rekonstruojamas statinys, valdo nuosavybės teise arba valdo ir (ar) naudoja kitais Lietuvos Respublikos įstatymų nustatytais pagrindais, išskyrus aplinkos ministro nustatytus atvejus, kai nėra suformuoti žemės sklypai, bet yra gautas valstybinės žemės patikėtinio sutikimas;...>“. Paminėtinas aplinkos ministro tvirtinamo statybos techninio reglamento STR 1.05.01:2017 „Statybą leidžiantys dokumentai. Statybos užbaigimas. Nebaigto statinio registravimas ir perleidimas. Statybos sustabdymas. Savavališkos statybos padarinių šalinimas. Statybos pagal neteisėtai išduotą statybą leidžiantį dokumentą padarinių šalinimas“ 4 priedo 1.2 papunktyje nurodytas atvejis (statant statinius valstybiniuose vidaus vandenyse), kada statant naujus arba rekonstruojant statinius valstybinėje žemėje, kai nesuformuoti žemės sklypai, statytojo teisei įgyvendinti nereikia žemės valdyti nuosavybės teise arba valdyti ir (ar) naudoti kitais Lietuvos Respublikos įstatymuose nustatytais pagrindais, bet reikia gauti valstybinės žemės patikėtinio sutikimą. Hidrotechninių statinių statytojai turėtų įgyti nuosavybės ar valdymo ir (ar) naudojimo teises į žemę, kurioje toks hidrotechnikos statinys būtų statomas, arba gauti valstybinės žemės patikėtinio sutikimą. Servitutas, vadovaujantis Civilinio kodekso 4.111 straipsnio 1 dalies, Žemės įstatymo 2 straipsnio 19 dalies ir 22 straipsnio nuostatomis, nustatomas siekiant užtikrinti daikto, dėl kurio nustatomas servitutas, tinkamą naudojimą, t. y. užtikrinti esamo daikto tinkamą naudojimą. Nuostatos dėl servitutų nustatymo Įstatyme būtų perteklinės, Įstatymo projektu siūlomi pakeitimai nėra tikslingi.

6. Įstatymo projekto 2 straipsnio 3 dalimi siūlomi pakeitimai nustato papildomus įpareigojimus savivaldybių institucijoms – savivaldybės vykdomoji institucija pati ar per trečiuosius asmenis įrengtų žuvų pralaidas arba panaikintų užtvankas tuo atveju, kai hidroelektrinių savininkai ar valdytojai nevykdo įstatyme nustatytos pareigos įrengti žuvų pralaidas. Įstatymo projekto aiškinamajame rašte šios nuostatos būtinybė grindžiama tuo, kad dėl didelių žuvų pralaidų įrengimo kaštų asmenys vengs vykdyti įstatymu nustatytą pareigą, galimos bankroto ar kt. rizikos, todėl ne tik būtų neįgyvendinti įstatymo reikalavimai, bet ir kiltų grėsmė aplinkai. Siūlomu teisiniu reguliavimu siekiama perkelti privačių ūkio subjektų aplinkosauginių įpareigojimų neįvykdymo riziką ir finansinę naštą savivaldybių institucijoms, t. y. viešajam sektoriui. Įgyvendinus siūlomus Įstatymo projekto pakeitimus, savivaldybėms būtų sukeliama dviguba finansinė našta, nes jos Įstatymu taip pat įpareigtos įrengti žuvų pralaidas (iki 2032 m. sausio 1 d.) savivaldybių teritorijose esančiose užtvankose, kurios atitiks Įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 3 punkte nurodytus kriterijus. Savivaldybių institucijos, norėdamos teismo tvarka susigrąžinti žuvų pralaidų įrengimo lėšas iš nemokių asmenų, susidurtų su finansiniais iššūkiais ir sunkumais, t. y. valstybė patirtų papildomų finansinių nuostolių dėl privačių ūkio subjektų neįvykdytų pareigų. Įstatymo projektu siūlomas teisinis reguliavimas, kai savivaldybėms nustatomi nauji papildomi įpareigojimai neįvertinus jų finansinių ir administracinių pajėgumų, ateityje sutrukdytų joms pačioms įgyvendinti Įstatymo įpareigojimus dėl žuvų pralaidų įrengimo tam tikrose užtvankose. Įstatymo projektu teikiamas siūlymas suteikti savivaldybės institucijai teisę priimti sprendimą dėl žuvų pralaidos įrengimo arba užtvankos pašalinimo, neatsižvelgiant į tai, koku teisiniu pagrindu yra valdomas hidrotechninis statinys, prieštarautų konstituciniam teisėtų lūkesčių apsaugos principui, kuris yra neatsiejamas nuo Konstitucijoje

įtvirtintos teisinės valstybės sampratos. Įtvirtinant galimybę valstybės (savivaldybės) institucijai pašalinti nuosavybės teise valdomą statinį, turi būti įvertinta ir kompensacijos verslui galimybė.

Pagal galiojantį teisinį reguliavimą pareiga asmenims įrengti žuvų pralaidas įsigaliojo 2024 m. sausio 1 d., nustatytas 4–8 metų parengiamasis laikotarpis žuvų pralaidoms įrengti. Pakankamai ilgas įgyvendinimo laikotarpis suponuoja, kad žuvų pralaidos neįrengimas ar užtvankos nepašalinimas savaime nesukelia neišvengiamos žalos aplinkai ar poveikio žmonių sveikatai, dėl kurios savivaldybėms reikėtų imtis skubių veiksmų (įrengti žuvų pralaidą ar pašalinti užtvanką).

Aplinkos apsaugos įstatymo 32¹ ir 32² straipsniuose nustatyta, kad esant neišvengiamai (realiai) žalos aplinkai grėsmei ir ūkio subjektui nevykdant pareigų taikyti žalos aplinkai prevencijos priemonės, savivaldybės ir (arba) valstybės institucijos pagal kompetenciją pačios ar per trečiuosius asmenis taiko būtinas priemones ir iš ūkio subjekto, padariusio žalą aplinkai arba sukėlusio neišvengiamą (realią) žalą aplinkai grėsmę, susigražina išlaidas. Statybos įstatymo 47 straipsnio 1 dalies 4 punktu statinių naudotojai įpareigoti suremontuoti, rekonstruoti arba nugriauti statinius, jeigu jų tolesnis naudojimas kelia pavojų žmonių gyvybei, sveikatai, aplinkai.

Įstatymo projekto 2 straipsnio 3 dalyje siūlomas teisinis reguliavimas, kai, ūkio subjektui neįvykdžius Įstatyme nustatytos pareigos, tačiau nesant realios ar neišvengiamos žalos aplinkai, savivaldybės turėtų imtis skubių veiksmų (įrengti žuvų pralaidą ar šalinti užtvanką) ir dėl to patirtų didelių finansinių išlaidų, neatitiktų Teisėkūros pagrindų įstatymo 3 straipsnio 2 dalies 2 punkte nustatyto proporcingumo principo, reiškiančio, kad pasirinktos teisinio reguliavimo priemonės turi sudaryti kuo mažesnę administracinę ir kitokią našta, nevaržyti teisinių santykių subjektų daugiau, negu to reikia teisinio reguliavimo tikslams pasiekti.

7. Įstatymo projekto 2 straipsnio 3 dalimi siūlomas hidroelektrinių savininkams nustatyto įpareigojimo įrengti žuvų pralaidas terminų pratęsimas iki 2030 m. sausio 1 d. sukeltų papildomų įgyvendinimo problemų.

Nustačius bendrą terminą visiems hidroelektrinių savininkams įrengti žuvų pralaidas iki 2030 m., neskirstant į du etapus (2028 ir 2030 m.), susidarytų didelis skaičius hidroelektrinių savininkų, kuriems iki to paties termino reikėtų įrengti žuvų pralaidas. Aplinkos apsaugos agentūros duomenimis, Įstatyme nustatytus prievolės įrengti žuvų pralaidą kriterijus atitinka 59 užtvankos su hidroelektrinėmis. Įgyvendinant Įstatymo įpareigojimus būtų susiduriama su hidrotechninių statinių projektuotojų ir (ar) ichtiologų trūkumo problemomis, nes, įrengus žuvų pralaidas, būtų privalu keisti ir Aplinkos apsaugos agentūros direktoriaus tvirtinamas Tvenkinio ar patvenkto ežero naudojimo ir priežiūros taisyklės (toliau – tvenkinio taisyklės), kurias gali rengti tik asmenys, turintys hidrotechniniams statiniams projektuoti būtinus kvalifikacijos dokumentus. Vienu metu pateikus Aplinkos apsaugos agentūrai tvirtinti visų hidroelektrinių tvenkinių taisykles, šiai institucijai būtų sukuriamas neproporcingai didelė administracinė našta, todėl įpareigojimų suskirstymas į etapus efektyvesnis.

8. Vertindama artimiausio laikotarpio biudžeto lėšų perskirstymo ribotas galimybes ir perspektyvas, Vyriausybė šiais metais pateiks Seimui svarstyti Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos parengtą Lietuvos Respublikos vandens įstatymo pakeitimo įstatymo projektą, kuriame bus siūloma pripažinti netekusia galios Įstatymo 15 straipsnio 4 dalį.

Ministras Pirmininkas

Aplinkos ministras